

Pomiar jakości życia w statystyce publicznej

W ostatnich latach priorytetowym zadaniem dla statystyki publicznej jest doskonalenie metod pomiaru i analizy różnych aspektów zrównoważonego rozwoju społeczno-ekonomicznego. Wysoką rangę w zakresie monitoringu zrównoważonego rozwoju ma pomiar jakości życia. Poprawa jakości życia oraz ograniczenie nadmiernych różnic w jakości życia różnych grup ludności (w układzie społecznym i przestrzennym), w tym eliminowanie wykluczenia społecznego i ubóstwa, stanowi podstawowy cel współczesnych koncepcji rozwoju społeczno-ekonomicznego (Szukiełojć-Bieńkuńska, Walczak, 2011). Znajduje to odzwierciedlenie w strategiach rozwojowych przyjmowanych zarówno na poziomie ogólnosiwiatowym, jak i na poziomie Unii Europejskiej (UE) i krajowym. W odniesieniu do UE dotyczy to m.in. strategii *Europa 2020* (*Europa 2020 — Strategia na rzecz inteligentnego i zrównoważonego rozwoju sprzyjającego włączeniu społecznemu*), w przypadku Polski — długookresowej *Polska 2030* i *Średniookresowej Strategii Rozwoju Kraju 2020*, a na poziomie globalnym Celów Zrównoważonego Rozwoju w ramach agendy ONZ dotyczącej rozwoju po roku 2015.

Od lat na forum międzynarodowym toczą się dyskusje na temat tego, dlaczego należy mierzyć i jak mierzyć i analizować jakość życia, przy czym pojęcie jakości życia traktowane jest często jako tożsame z pojęciami dobrobytu społecznego. W artykule zaprezentowano ogólną koncepcję badania jakości życia przyjętą przez GUS w nawiązaniu do zaleceń międzynarodowych, a w szczególności zaleceń Europejskiego Systemu Statystycznego (ESS). Przedstawiono w nim także projekt monitoringu jakości życia na najbliższe lata oraz propozycje dotyczące rozwoju tej problematyki badawczej w ramach polskiej statystyki publicznej.

WYBRANE INICJATYWY MIĘDZYNARODOWE WYTYCZAJĄCE KIERUNKI PRAC DOTYCZĄCYCH POMIARU ROZWOJU SPOŁECZNO-EKONOMICZNEGO, W TYM JAKOŚCI ŻYCIA

W pracach nad problematyką postępu społecznego i jego wymiarów istotną rolę od lat odgrywają OECD (Organizacja Współpracy Gospodarczej i Rozwoju) oraz struktury UE.

W ramach podejmowanych przez OECD prac nad pomiarem rozwoju społecznego organizowane są regularnie globalne fora umożliwiające wymianę poglądów oraz dyskusje nad kierunkiem prowadzonych działań. Do najważniejszych inicjatyw w tym zakresie należy zaliczyć powołanie w 2008 r. Światowego Projektu ds. Pomiaru Rozwoju Społecznego (*Global Project on Measuring the Progress of Societies*), a następnie (w 2011 r.) projektu „Lepsze Życie”

(*OECD Better Life Initiative*). Prace prowadzone w ramach tych projektów umożliwiły szeroki dialog nad opracowaniem międzynarodowych ram pomiaru dobrobytu, jak również zaowocowały powstaniem wielu prac analitycznych i metodologicznych odnoszących się do tego zagadnienia. W 2011 r. OECD opublikowało *Kompendium wskaźników dobrobytu OECD*, zawierające ramy koncepcyjne oraz zestaw wybranych wskaźników umożliwiających pomiar dobrobytu na szczeblu międzynarodowym. Publikacja ta stanowiła zapowiedź obszernego raportu pt. *How's life?*, opublikowanego po raz pierwszy w 2011 r. Obecnie dostępna jest wersja raportu z 2013 r., zawierająca zaktualizowane dane odnoszące się do poziomu rozwoju społecznego w poszczególnych krajach. Informacje dotyczące dobrobytu dostępne są również na stworzonej przez OECD witrynie internetowej *Better life index*¹. W kontekście rosnącego znaczenia subiektywnych miar dobrobytu za niezwykle cenne należy uznać przygotowanie i opublikowanie przez OECD w 2013 r. obszernego opracowania na ten temat: *Guidelines on measuring subjective well-being*, czyli *Wytyczne dotyczące pomiaru dobrobytu subiektywnego (OECD Guidelines..., 2013)*.

Z punktu widzenia europejskiego systemu statystycznego kluczowe znaczenie dla wypracowania koncepcji pomiaru zrównoważonego rozwoju społeczno-ekonomicznego, a więc i jakości życia, miały ogłoszony w sierpniu 2009 r. komunikat Komisji Europejskiej „Wyjść poza PKB”, a w szczególności opublikowany we wrześniu 2009 r. Raport Komisji Stiglitza dotyczący doskonalenia pomiarów działalności gospodarczej i postępu społecznego².

Zadaniem Komisji było dokonanie analizy stosowanych metod statystycznej oceny działalności i efektywności gospodarczej oraz postępu społecznego, a także sformułowanie propozycji nowych narzędzi pomiaru, bardziej adekwatnych i lepiej zrozumiałych dla szerokiego kręgu odbiorców informacji statystycznych.

Autorzy raportu przyznają, że mimo wielu zastrzeżeń zgłaszanych pod adresem PKB, nie ma mowy o rezygnacji z praktycznego stosowania PKB jako miernika dynamiki wzrostu gospodarczego. Istnieje natomiast konieczność opracowania statystycznego systemu informacji, który uzupełniłby mierniki działalności gospodarczej proponowane w systemie rachunków narodowych, zapewniając pełniejszą ocenę dobrobytu ekonomicznego oraz jakości życia społeczeństwa i poszczególnych jego grup. Cechą tego systemu powinna być możliwość uwzględnienia w tych miernikach oceny trwałego i zrównoważonego rozwoju. Raport zawiera kilkanaście rekomendacji, które zdaniem autorów należałoby uwzględnić w trakcie budowy tego typu systemów informacji statystycznej. Rekomendacje te można podzielić na trzy grupy odnoszące się do: pomiaru dobrobytu ekonomicznego z perspektywy systemu rachunków narodowych, pomiaru szeroko rozumianej jakości życia oraz pomiaru zrównoważonego rozwoju.

¹ <http://www.oecdbetterlifeindex.org>.

² *Report by the Commission...* (2009).

Rekomendacje dotyczące jakości życia

Według autorów raportu Stiglitz'a jakość życia (określana często w raporcie również pojęciem dobrobytu) jest kategorią wielowymiarową, a ocena poszczególnych jej elementów powinna uwzględniać zarówno dane o charakterze obiektywnym, jak i subiektywnym:

- jakość życia zależy od obiektywnych uwarunkowań oraz potencjału i możliwości, jakimi dysponują ludzie. Należy podjąć działania mające na celu doskonalenie miar dotyczących zdrowia, edukacji, aktywności ludzi oraz uwarunkowań środowiskowych. Szczególną uwagę należy poświęcić rozwojowi oraz zdecydowanemu wdrażaniu wiarygodnych miar odnoszących się do kontaktów społecznych, aktywności obywatelskiej oraz poczucia bezpieczeństwa, które mogą mieć ważny wpływ na poziom satysfakcji życiowej;
- wskaźniki jakości życia powinny umożliwiać szacowanie nierówności w sposób kompleksowy, we wszystkich wymiarach, które obejmują;
- badania ankietowe powinny być konstruowane w taki sposób, aby umożliwić identyfikację związków pomiędzy różnymi domenami jakości życia na poziomie indywidualnym, a informacje uzyskane na ich podstawie powinny być wykorzystywane podczas tworzenia polityki odnoszącej się do różnych obszarów tematycznych;
- urzędy statystyczne powinny dostarczać dane potrzebne do tworzenia agregatów odnoszących się do różnych wymiarów jakości życia, które pozwalałyby na tworzenie rozmaitego rodzaju wskaźników;
- zarówno obiektywne, jak i subiektywne miary dobrobytu dostarczają kluczowych informacji dotyczących jakości życia. Urzędy statystyczne powinny uwzględniać w prowadzonych przez nie badaniach pytania odnoszące się do oceny życia, wyznaczanych priorytetów oraz doświadczanych stanów zadowolenia i przyjemności.

KONCEPCJA POMIARU JAKOŚCI ŻYCIA W RAMACH ESS

Rekomendacje zawarte w Raporcie Stiglitz'a stanowiły istotny przyczynek do podjęcia przez Eurostat, wspólnie z krajowymi urzędami statystycznymi, konkretnych działań na rzecz stworzenia w Unii spójnego systemu informacji, pozwalającego na monitorowanie wszystkich aspektów rozwoju społeczno-gospodarczego, w tym jakości życia. Problematyce statystycznego pomiaru postępu, dobrobytu oraz zrównoważonego rozwoju poświęcona była m.in. współorganizowana przez Eurostat i Urząd Statystyczny Bułgarii 96. Konferencja Dyrektorów Generalnych (prezesów) Krajowych Urzędów Statystycznych, która odbyła się we wrześniu 2010 r. w Sofii. Konkluzje z konferencji przedstawiono w tzw. *Memorandum sofijskim*. Z inicjatywy Eurostatu oraz Francuskiego Narodowego Instytutu Badań Statystycznych i Ekonomicznych, w lutym 2010 r. powołano Grupę Inicjatywną ds. Pomiaru Postępu, Dobrobytu i Zrównoważonego Rozwoju. Zadaniem tej Grupy, złożonej z czterech zespo-

łów zadaniowych, było przygotowanie konkretnych zaleceń do programu prac w ramach ESS. Zalecenia w zakresie pomiaru jakości życia przedstawiono m.in. w zatwierdzonym w listopadzie 2011 r. na posiedzeniu Komitetu ds. ESS raporcie końcowym Grupy oraz w raporcie działającego w ramach tej Grupy zespołu zadaniowego ds. jakości życia (*Report of the Task...*, 2011). Nad uszczegółowieniem zaleceń dotyczących pomiaru jakości życia od 2012 r. pracuje powołana przez Eurostat Grupa Ekspercka ds. Wskaźników Jakości Życia. Najważniejszym jej zadaniem jest przygotowanie dla europejskiego systemu statystycznego propozycji docelowej listy wskaźników jakości życia oraz sformułowanie rekomendacji dotyczących modyfikacji systemu statystyki oficjalnej pod kątem likwidacji istniejących luk informacyjnych w zakresie porównywalnych w UE informacji nt. jakości życia. Zakończenie prac grupy planowane jest na koniec 2015 r. Dotychczas ustalone i możliwe do obliczenia na podstawie istniejących źródeł danych wskaźniki jakości życia są dostępne na stronie internetowej Eurostatu. Należy także nadmienić, że wymienione zespoły zadaniowe/grupy eksperckie pracując zarówno nad koncepcją pomiaru jakości życia, jak również nad wskaźnikami jakości życia, brały pod uwagę także rezultaty projektów prowadzonych wcześniej na zlecenie Komisji Europejskiej. Dotyczy to m.in. projektu poświęconego europejskiemu systemowi wskaźników społecznych (Berger-Schmitt, Noll, 2000) oraz prac studialnych Eurostatu na temat wskaźników dobrobytu (*Feasibility...*, 2008). Starano się przy tym, w możliwie jak największym stopniu, uwzględniać zalecenia teoretyczne dotyczące kompleksowego podejścia do pomiaru jakości życia, w tym zalecenia odnoszące się do zasad doboru i konstrukcji wskaźników (Maggino, 2009).

Na podstawie opracowania F. Maggino pt. *Measuring quality of life and the construction of indicators: some terminological clarifications*³ przedstawiono schemat kompleksowego podejścia do pomiaru jakości życia.

Kompleksowość tego podejścia odnosi się do:

- 1) **definicji** (konieczne jest podejście wielowymiarowe);
- 2) **sposobu podejścia** (natury badanych zjawisk):
 - obiektywne i subiektywne, odnoszące się do dwóch, wzajemnie uzupełniających się aspektów rzeczywistości,
 - ilościowe i jakościowe, wymagające doboru określonych wskaźników;
- 3) **poziomu obserwacji**:
 - mikro (jednostki, grupy),
 - makro (społeczności, regiony, kraje itp.);
- 4) **dynamiki dotyczącej**:
 - zmieniających się uwarunkowań zewnętrznych i wewnętrznych,
 - trendów, które mogą mieć różny charakter, w zależności od zjawiska (linearny, nieliniowy, chaotyczny itp.),
 - związków pomiędzy zjawiskami.

³ Materiał roboczy Grupy Eksperckiej Eurostatu.

Przyjęta przez ESS koncepcja pomiaru jakości życia

Jakość życia to kategoria o trudnym do określenia zakresie przedmiotowym i interdyscyplinarnym charakterze i podobnie jak wiele innych kategorii w naukach społecznych nie ma ona jednej, akceptowanej przez wszystkich definicji. Udało się natomiast wspólnie uzgodnić najważniejsze zasady pomiaru jakości życia w UE. Przyjęta w ramach ESS koncepcja pomiaru jakości życia uwzględnia wieloaspektowy charakter tego pojęcia⁴. Ustalono, że pomiarem należy objąć zarówno szeroko rozumiane warunki życia (określane także jako „obiektywne warunki”, „obiektywna rzeczywistość”), jak i często dotychczas pomijany w badaniach statystyki oficjalnej — dobrobyt subiektywny (*subjective well-being*), określanej w języku polskim również jako dobrostan.

W ramach szeroko rozumianych warunków życia wzięto pod uwagę osiem domen (obszarów tematycznych):

- materialne warunki życia,
- zdrowie,
- edukacja,
- aktywność ekonomiczna — praca lub inne główne zajęcie,
- czas wolny i relacje społeczne,
- bezpieczeństwo ekonomiczne i fizyczne,
- jakość państwa i podstawowe prawa (w tym sposób realizacji tych praw),
- infrastruktura i środowisko naturalne.

Pomiar dobrobytu subiektywnego (jako odrębny wymiar, określony w artykule jako 9 domena) powinien obejmować postrzeganą jakość życia, tzn. satysfakcję jaką czerpią ludzie z życia, ale także elementy dotyczące odczuwanych stanów emocjonalnych oraz systemu wartości, poczucia sensu i celu w życiu. W części dokumentów Eurostatu (także na stronie internetowej) domena „subiektywny dobrobyt” określana jest jako „ogólna ocena jakości życia/ogólne doświadczenia życiowe” (*overall experience of life*).

Najważniejsze ogólne zalecenia dotyczące pomiaru jakości życia

1. W sformułowanych dotychczas zaleceniach zwrócono m.in. uwagę na potrzebę stosowania różnego typu wskaźników. Dla poszczególnych domen lub subdomen (nazywanych także poddomenami) jakości życia zaproponowano obliczanie wskaźników złożonych (agregatowych), jak również opracowanie zestawu prostych (jednowymiarowych) wskaźników umożliwiających obserwację poszczególnych aspektów jakości życia. Należy je obliczać na podstawie danych

⁴ Przyjęta w UE koncepcja pomiaru jakości życia nawiązuje do koncepcji zaproponowanej przez niemieckiego socjologa Wolfganga Zapfa. Propozycja Zapfa stanowi połączenie dwu funkcjonujących podejść do pomiaru jakości życia, tzw. podejścia skandynawskiego, w którym koncentrowano się na obiektywnych warunkach życia oraz podejścia amerykańskiego, w którym jakość życia utożsamiano z subiektywnym, odczuwanym przez poszczególne osoby dobrobytem. Więcej na temat różnych koncepcji jakości życia, a także powiązania kategorii jakości życia z innymi kategoriami, takimi jak np. spójność społeczna, społeczne wykluczenie czy kapitał społeczny można znaleźć m.in. w cytowanym wcześniej opracowaniu: Berger-Schmitt, Noll (2000).

- indywidualnych (na poziomie osób lub gospodarstw domowych). Oprócz tego powinny być stosowane tzw. wskaźniki komplementarne — uzupełniające, możliwe do obliczenia na poziomie danych pogrupowanych. Nie zaleca się natomiast obliczania jednego, syntetycznego wskaźnika jakości życia.
2. W przypadku gdy jest to uzasadnione merytorycznie i możliwe do zastosowania, należy prezentować dane dotyczące nierówności w zakresie poszczególnych aspektów jakości życia, a nie ograniczać się jedynie do wskaźników nierówności dochodowych.
 3. Dla każdej z domen dotyczących szeroko rozumianych warunków życia należy stosować zarówno miary obiektywne, jak i subiektywne.
 4. W miarę możliwości powinno się dążyć do uwzględniania miar w ujęciu regionalnym.
 5. Uzyskiwane dane oraz obliczane wskaźniki powinny umożliwiać analizę współzależności pomiędzy różnymi aspektami jakości życia oraz identyfikację podpopulacji, w których następuje kumulacja negatywnych symptomów (grupy ryzyka).
- W perspektywie krótkookresowej wskaźniki jakości życia powinny być obliczane na podstawie istniejących w ramach ESS źródeł danych, a w przypadku ich braku trzeba wykorzystywać najwyższej jakości badania wykonywane poza statystyką oficjalną. W perspektywie średnio- i długookresowej powinno się dążyć do likwidacji luk informacyjnych poprzez stopniową modyfikację systemu statystyki oficjalnej. Od kilku lat trwają m.in. koordynowane przez Eurostat prace nad modyfikacją *Europejskiego badania dochodów i warunków ludności* (EU-SILC) uznawanego w ramach ESS za podstawowe badanie dla potrzeb obliczania wskaźników i prowadzenia analiz jakości życia.

KONCEPCJA POMIARU JAKOŚCI ŻYCIA PRZYJĘTA PRZEZ GUS

Przyjęta przez GUS koncepcja pomiaru jakości życia nawiązuje zarówno do tradycji polskich badań tej problematyki⁵, jak i do rekomendacji międzynarodowych, w tym ustaleń ESS⁶. Polska statystyka publiczna tworzy bowiem integralną część europejskiego systemu statystycznego, w związku z tym w przyjętej przez GUS koncepcji pomiaru jakości życia uwzględnia się 9 wymienionych wcześniej domen zaproponowanych przez ESS, przy czym zakres zbieranych informacji wykracza znacząco poza zakres danych obligatoryjnych na poziomie UE. Dotyczy to m.in. subiektywnych ocen jakości życia⁷. Takie podejście stwa-

⁵ Warto w tym miejscu odwołać się chociażby do prowadzonych przez GUS w latach 80. ub. wieku pod kierunkiem prof. Jana Kordosa prac nad Zintegrowanym Systemem Badań Gospodarstw Domowych, jak i do badań zrealizowanych w ramach tego systemu (*Problemy...*, 1987).

⁶ GUS stara się brać aktywny udział w pracach dotyczących modyfikacji ESS. Dotyczy to także prac nad koncepcją pomiaru jakości życia. Przedstawiciel GUS był m.in. członkiem zespołu zadaniowego ds. jakości życia w ramach Grupy Inicjatywnej ds. Pomiaru Postępu, Dobrobytu i Zrównoważonego Rozwoju, jak również uczestniczył w pracach Grupy Ekspertckiej Eurostatu ds. Wskaźników Jakości Życia.

⁷ Przykładem tego są nie tylko pytania nt. subiektywnej jakości życia w cyklicznym badaniu spójności społecznej. Oceny subiektywne, związane z zadowoleniem z podejmowanej aktywności, uwzględniono w ostatniej edycji Badania budżetu czasu. Dla potrzeb krajowych, począwszy od 2015 r., do badania EU-SILC włączono na stałe blok pytań pozwalający na obliczanie podstawowych wskaźników monitorujących subiektywny dobrobyt.

rza możliwość prowadzenia analiz porównawczych jakości życia na poziomie międzynarodowym, jak również pozwala uwzględnić polską specyfikę i szersze zapotrzebowanie na dane i analizy krajowe.

Podstawowym warunkiem umożliwiającym dokonywanie wielowymiarowych ocen jakości życia jest integracja wiedzy dotyczącej różnych dziedzin życia. Cel ten można osiągnąć w dwojaki sposób: poprzez łączenie informacji pochodzących z wielu źródeł danych (np. różnych badań ankietowych, danych spisowych, sprawozdawczości statystycznej i źródeł administracyjnych) oraz poprzez wdrażanie wieloaspektowych ankietowych badań jakości życia. W praktyce stosowane są równolegle oba wymienione podejścia. Kluczową rolę w tym względzie odgrywają reprezentacyjne badania ludności i gospodarstw domowych (Szukielojć-Bieńkuńska i in., 2014).

System badań gospodarstw domowych realizowanych przez GUS

Obecnie system tworzą trzy typy badań:

- **stałe**, realizowane każdego roku, które zapewniają informacje o najbardziej zasadniczych i dynamicznych elementach warunków życia i sytuacji społeczno-ekonomicznej gospodarstw domowych (*Badanie budżetów gospodarstw domowych*, EU-SILC, *Badanie Aktywności Ekonomicznej Ludności* (BAEL), *Badanie koniunktury konsumenckiej*);
- **cykliczne**, realizowane na niezależnych próbach raz na kilka lat, aby uchwycić długookresowe tendencje zmian niektórych aspektów jakości życia (badanie stanu zdrowia ludności (co 5 lat), badanie budżetu czasu ludności (co ok. 10 lat), badanie spójności społecznej (od 2011 r., planowane jest powtarzanie badania co 4 lata);
- **modułowe** (jednorazowe lub powtarzane w odstępach kilkuletnich), podejmujące problemy ważne dla bieżącej polityki społecznej oraz wzbogacające wiedzę w zakresie uwarunkowań i konsekwencji wybranych aspektów życia społecznego. Są to monotematyczne badania na podpróbkach badań stałych (od lat 80. ub. wieku realizowane dodatkowo przy badaniach budżetów gospodarstw domowych, od lat 90. XX w. także przy BAEL, a od 2005 r. towarzyszące też EU-SILC). Wśród tematów badań modułowych odpowiadających na potrzeby krajowe można wymienić: edukację, ochronę zdrowia, kulturę, turystykę, wypoczynek i sport. Do tego należy dodać moduły, które od kilku lat realizowane są jako obligatoryjne w ramach europejskiego systemu badań społecznych. W 2013 r., w ramach badania EU-SILC zrealizowano po raz pierwszy moduł dotyczący dobrobytu subiektywnego⁸.

⁸ Wyniki polskiej edycji badania modułowego zostały przedstawione w publikacji *Dochody...* (2014) oraz w informacji sygnałnej *Mieszkańcy...* (2014). Oba opracowania dostępne są na stronie internetowej GUS (temat *Warunki życia*).

Badanie spójności społecznej jako podstawa wieloaspektowych analiz jakości życia

Szczególnie istotną rolę z punktu widzenia prowadzenia kompleksowych analiz jakości życia w Polsce odgrywa w systemie badań GUS cykliczne *Badanie spójności społecznej* (BSS). Pierwsza edycja BSS miała miejsce w 2011 r. i nawiązywała do przeprowadzonego 10 lat wcześniej wieloaspektowego badania warunków życia ludności⁹. Nowatorski charakter tego badania polega przede wszystkim na możliwości integracji danych indywidualnych dotyczących wszystkich najważniejszych aspektów szeroko rozumianej jakości życia, zalecanych przez ESS. Obszerny raport metodologiczno-analityczny z pierwszej edycji BSS stanowi publikacja *Jakość życia, kapitał...* (2013), dostępna w języku polskim i angielskim na stronie internetowej GUS¹⁰. Przedstawiono w niej m.in. wyniki analizy wpływu różnych czynników na subiektywny dobrobyt mierzony poziomem satysfakcji z życia, a także informacje dotyczące terytorialnego zróżnicowania jakości życia w Polsce.

W okresie luty—kwiecień 2015 r. realizowana była w całej Polsce druga edycja BSS. W porównaniu z badaniem z 2011 r. rozszerzono nieco zakres pytań na temat dobrobytu subiektywnego. Oprócz pytań dotyczących satysfakcji z życia oraz pozytywnych i negatywnych stanów emocjonalnych (np. poczucia szczęścia lub przygnębienia) w drugiej edycji badania uwzględniono także pytania o wartości i opinie dotyczące postaw społecznych, poczucie optymizmu i sensu życia. Rozszerzono też zakres zbieranych informacji na temat życia religijnego. Wprowadzono także pytania o stosunek do zabytków, miejsc historycznych i kultywowanie tradycji. Zagadnienia te mieszczą się w tematyce jakości życia m.in. z uwagi na związek z poczuciem zakorzenienia. Oczekuje się, że wyniki tego badania pozwolą na jeszcze głębszą (niż na podstawie wyników pierwszej edycji badania) analizę aktualnego poziomu i zróżnicowania warunków życia i dobrobytu subiektywnego oraz ważnych zjawisk społecznych, takich jak np. ubóstwo, wykluczenie społeczne czy kapitał społeczny, ale także umożliwią dokonanie oceny zmian, jakie zaszły w Polsce w tym zakresie w porównaniu z sytuacją sprzed czterech lat.

PROPOZYCJA MONITORINGU JAKOŚCI ŻYCIA W POLSCE

Ze względu na wielowymiarowość i kompleksowość jakości życia niezbędne jest posiadanie możliwie szerokiego zestawu wskaźników pozwalających na pogłębione analizy różnych aspektów jakości życia, jak również katalogu podstawowych (kluczowych) wskaźników pozwalających na monitorowanie najważniejszych zmian w obrębie poszczególnych domen (obszarów tematycznych).

⁹ Pilotażowe badanie spójności społecznej zrealizowano w 2008 r., a więc przed opublikowaniem Raportu Stiglitz'a i opracowaniem koncepcji pomiaru jakości życia w ramach ESS.

¹⁰ Publikacja dostępna pod adresem <http://stat.gov.pl/en/topics/living-conditions/living-conditions/quality-of-life-social-capital-poverty-and-social-exclusion-in-poland,4,1.html>.

Prace nad opracowaniem adekwatnej do sytuacji naszego kraju listy wskaźników monitorujących jakość życia prowadzone są w GUS w ramach Zespołu ds. jakości życia. W pierwszym etapie opracowana została lista wskaźników podstawowych dla poszczególnych obszarów tematycznych (domen)¹¹. Docelowo lista wskaźników podstawowych zostanie uzupełniona wskaźnikami dodatkowymi i kontekstowymi, pozwalającymi na głębsze oceny poszczególnych aspektów jakości życia.

Przyjęto, że lista wskaźników monitorujących powinna obejmować mierniki o charakterze obiektywnym, jak i subiektywnym. Oba typy wskaźników należy traktować jako komplementarne.

Uznano, że większość wskaźników podstawowych będzie obliczana co roku. Jednak w niektórych przypadkach — zarówno ze względów merytorycznych (np. niewielka zmienność w krótkim okresie), jak i ze względu na częstotliwość zbierania informacji — w odstępach kilkuletnich. Wskaźniki te będą publikowane m.in. w folderze *Jakość życia w Polsce*. W sierpniu 2014 r. ukazała się pierwsza edycja tego opracowania. Na stronie internetowej GUS dostępna jest również angielskojęzyczna wersja folderu.

ZESTAWIENIE PODSTAWOWYCH WSKAŹNIKÓW JAKOŚCI ŻYCIA WEDŁUG DOMEN TEMATYCZNYCH

Nazwa domeny	Wskaźniki
Materialne warunki życia	przeciętny miesięczny dochód rozporządzalny; wskaźnik zróżnicowania kwintylowego dochodów rozporządzalnych; wskaźnik zagrożenia ubóstwem skrajnym; wskaźnik zagrożenia ubóstwem wielowymiarowym; wskaźnik dobrej samooceny budżetu domowego; wskaźnik złej samooceny budżetu domowego; udział wydatków na żywność i napoje bezalkoholowe w wydatkach ogółem; udział wydatków na utrzymanie mieszkania w wydatkach ogółem; wskaźnik złych warunków sanitarnych; gospodarstwa domowe mieszkające w zbyt dużych mieszkaniach; gospodarstwa domowe mieszkające w zbyt małych mieszkaniach; brak pieniędzy na żywność w % gospodarstw domowych; brak pieniędzy na przynajmniej jeden tydzień wakacji raz w roku w % gospodarstw domowych; brak samochodu z przyczyn finansowych w % gospodarstw domowych.
Główny rodzaj aktywności, praca	wskaźnik zatrudnienia; stopa bezrobocia; stopa bezrobocia długotrwałego; młodzież niepracująca i nieuczestnicząca w kształceniu; pracujący w wydłużonym czasie pracy; pracujący na podstawie umowy na czas określony; mediana wynagrodzeń; mediana świadczeń emerytalnych; wskaźnik ogólnego zadowolenia z pracy.

¹¹ Uwzględnione domeny nawiązują do rozwiązań przyjętych w ramach europejskiego systemu statystycznego. Lista wskaźników polskich nie jest jednak tożsama ze wskaźnikami, które są lub będą obliczane i publikowane przez Eurostat dla wszystkich krajów UE, w tym dla Polski.

**ZESTAWIENIE PODSTAWOWYCH WSKAŹNIKÓW JAKOŚCI ŻYCIA
WEDŁUG DOMEN TEMATYCZNYCH (dok.)**

Nazwa domeny	Wskaźniki
Zdrowie	osoby o ograniczonej zdolności wykonywania codziennych czynności; wskaźnik dobrej samooceny stanu zdrowia; wskaźnik złej samooceny stanu zdrowia; osoby w wieku 15 lat i więcej z nadwagą i otyłością; osoby palące tytoń codziennie; rezygnacja z wizyty u lekarza specjalisty z powodu listy oczekujących, braku skierowania; rezygnacja z wizyty u lekarza specjalisty z powodów finansowych.
Edukacja	osoby posługujące się językami obcymi; osoby w wieku 16—74 lata korzystające z komputera; osoby w wieku 16—74 lata korzystające z Internetu; osoby powyżej 25 roku życia z wykształceniem wyższym; osoby powyżej 25 roku życia z wykształceniem co najwyżej gimnazjalnym; osoby w wieku 15—64 lata uczestniczące w kształceniu i szkoleniu; dzieci w wieku 3—4 lata objęte wychowaniem przedszkolnym.
Czas wolny i relacje społeczne	brak czasu wolnego dla siebie; satysfakcja z ilości czasu wolnego; satysfakcja ze sposobu spędzania czasu wolnego; wskaźnik izolacji społecznej; osoby świadczące indywidualnie pracę niezarobkową (praca na rzecz innych); możliwość uzyskania wsparcia od innych osób; zaufanie do innych osób.
Bezpieczeństwo ekonomiczne i fizyczne	brak możliwości pokrycia nieoczekiwanego wydatku w % gospodarstw domowych; zaległości w opłatach; poczucie bezpieczeństwa w miejscu zamieszkania.
Państwo i podstawowe prawa, aktywność obywatelska	zaufanie do systemu politycznego; zaufanie do systemu prawnego; zaufanie do policji; poczucie zagrożenia dyskryminacją; osoby świadczące wolontariat w organizacjach; frekwencja w wyborach do Sejmu RP.
Jakość środowiska w miejscu zamieszkania	narażenie na nadmierny hałas; narażenie na zanieczyszczenie lub inne problemy środowiskowe w okolicy; zadowolenie z terenów rekreacyjnych i terenów zielonych.
Subiektywny dobrobyt	zadowolenie z życia ogólnie rzecz biorąc; złożony wskaźnik dobrego samopoczucia; złożony wskaźnik złego samopoczucia; poczucie sensu w życiu.

Ź r ó d ł o: publikacja *Jakość życia w Polsce...* (2014).

Opracowany zestaw wskaźników jest zbiorem otwartym, który będzie mógł być modyfikowany i doskonalony w zależności od zmieniającej się sytuacji społeczno-ekonomicznej, oczekiwań odbiorców oraz dostępności źródeł danych.

NAJBLIŻSZE ZAMIERZENIA GUS DOTYCZĄCE DOSKONALENIA POMIARU JAKOŚCI ŻYCIA¹²

Ważną cechą systemu statystyki publicznej jest zdolność reagowania na zmieniające się oczekiwania użytkowników danych. Rosnące znaczenie informacji na temat szeroko rozumianej jakości życia dla kreowania i monitorowania polityki publicznej obliguje do stałego doskonalenia i rozwoju tej problematyki badawczej w ramach statystyki publicznej. Integracja, harmonizacja i weryfikacja zakresu przedmiotowego badań oraz rozszerzenie analiz jakości życia, stanowią jedno z najważniejszych celów programu badań w zakresie statystyki społecznej na najbliższe lata. Z prac przewidywanych do prowadzenia w latach 2015—2017 warto wymienić:

- kontynuowanie już wdrożonych badań ankietowych, doskonalenie ich metodologii, w tym modyfikację pod kątem wypełnienia luk informacyjnych dotyczących jakości życia. Dotyczy to m.in. przygotowania propozycji zestawu pytań modułowych pozwalających na obliczanie kluczowych wskaźników jakości życia na podstawie stałych badań gospodarstw domowych;
- kontynuację prac dotyczących wskaźników monitorujących jakość życia (weryfikacja listy wskaźników wiodących, opracowanie wskaźników uzupełniających i kontekstowych dla poszczególnych domen, budowa szeregów czasowych, obliczenie wskaźników z uwzględnieniem wybranych przekrojów, w tym terytorialnych);
- przygotowanie, na podstawie różnych źródeł danych, publikacji zawierających przekrojowe, pogłębione analizy jakości życia.

SCHEMAT KOMPLEKSOWEGO CHARAKTERU INTEGRACJI BADAŃ JAKOŚCI ŻYCIA

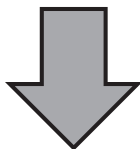
Kompleksowy charakter integracji badań jakości życia

Wspólna koncepcja pomiaru

Ujednolicenie definicji pojęć i klasyfikacji

Harmonizacja rozwiązań metodologicznych

Spójna perspektywa czasowa

Konieczność kontynuacji działań na poziomie międzynarodowym i krajowym

Źródło: opracowanie własne.

¹² Dotyczy to ujęcia przekrojowego nieuwzględniającego działań podejmowanych w ramach poszczególnych domen i subdomen składających się na jakość życia.

Ponadto za istotną kwestię należy uznać modyfikację i udoskonalenie sposobu prezentacji wyników badań i analiz GUS w tym zakresie tematycznym. Dotyczy to m.in. dostosowania form i zakresu prezentowania danych o jakości życia przeznaczonych dla różnego typu odbiorców, w tym m.in. przygotowania i prezentowania informacji dla mediów.

Podsumowanie

Przyjęta przez GUS koncepcja pomiaru jakości życia uwzględnia wieloaspektowy charakter tego pojęcia oraz wzrost znaczenia miar subiektywnych. Podstawowym warunkiem wielowymiarowych ocen jakości życia jest integracja wiedzy, a tym samym integracja badań dotyczących różnych obszarów tematycznych. Konieczne jest również dostosowanie zakresu badań i formy ich prezentacji do potrzeb odbiorców takich danych. W związku z tym zakłada się prowadzenie stałego dialogu z odbiorcami informacji statystycznych. W ostatnich latach odbyły się dwie konferencje (lipiec 2013 r., listopad 2014 r.) z udziałem przedstawicieli instytucji publicznych oraz świata nauki, podczas których zaprezentowano zarówno dorobek GUS związany z badaniami jakości życia, jak również oczekiwania odbiorców danych w tym zakresie. Podczas tych spotkań wskazywano na istotną rolę statystyki publicznej w procesie diagnozowania i monitorowania jakości życia w Polsce, jak również potrzebę integracji prac prowadzonych przez GUS i ośrodki naukowe w zakresie badań jakości życia.

Potrzeba holistycznego podejścia do pomiaru jakości życia, interdyscyplinarny charakter tej kategorii badawczej oraz rosnące zapotrzebowanie na informacje z tego zakresu nie tylko w ujęciu ogólnokrajowym, ale także w różnych przekrojach terytorialnych i dla różnych grup ludności sprawiają, że statystyka publiczna nie jest w stanie sprostać wszystkim oczekiwaniom. Stąd też miejsce i potrzeba badań prowadzonych przez inne instytucje i placówki badawcze, przy czym warunkiem koniecznym dla stworzenia kompleksowego, spójnego systemu informacji nt. różnych aspektów jakości życia jest możliwie jak najpełniejsza harmonizacja przyjmowanych rozwiązań metodologicznych oraz stosowanych definicji pojęć i klasyfikacji, co wymaga otwartości na dialog i współpracę wszystkich zainteresowanych stron.

mgr Anna Szukielojć-Bieñkuńska — GUS

LITERATURA

Berger-Schmit R., Noll H. H. (2000), *Conceptual framework and structure of a European System of Social Indicators*, „EuReporting Working Paper”, No. 9, Centre for Survey Research and Methodology (ZUMA), Social Indicators Department, Mannheim

- Dochody i warunki życia ludności Polski* (2014), GUS, raport z badania EU-SILC 2013
- Feasibility study for Well-being Indicators Task 4* (2008), European Commission, Eurostat, Critical review
- Jakość życia, kapitał społeczny, ubóstwo i wykluczenie społeczne w Polsce* (2013), GUS
- Jakość życia w Polsce. Edycja 2014* (2014), GUS, <http://stat.gov.pl/obszary-tematyczne/warunki-zycia/dochody-wydatki-i-warunki-zycia-ludnosci/jakosc-zycia-w-polsce-edycja-2014,16,1.html>
- Maggino F. (2009), *The state of art in indicators construction in the perspective of a comprehensive approach in measuring well-being of societies*, Firenze University Press, Archivio E-Prints, Firenze
- Mieszkańcy Polski o swojej jakości życia* (2014), GUS, <http://stat.gov.pl/obszary-tematyczne/warunki-zycia/dochody-wydatki-i-warunki-zycia-ludnosci/mieszkancy-polski-o-swojej-jakosci-zycia>
- OECD Guidelines on Measuring Subjective Well-being* (2013), OECD Publishing
- Problemy integracji statystycznych badań gospodarstw domowych* (1987), GUS, „Biblioteka Wiadomości Statystycznych”, t. 34
- Report by the Commission on the Measurement of Economic Performance and Social Progress* (2009), <http://www.stiglitz-sen-fitoussi.fr/en/index.htm>
- Report of the Task Force, Multidimensional measurement of the quality of life* (2011), <http://ec.europa.eu/eurostat/web/gdp-and-beyond/quality-of-life/context>
- Szukielój-Bieńkuńska A., Walczak T. (2011), *Statystyczny pomiar postępu społeczno-gospodarczego w zmieniającym się świecie*, „Wiadomości Statystyczne”, nr 7/8, GUS
- Szukielój-Bieńkuńska A., Włodarczyk J., Piasecki T. (2014), *Terytorialne zróżnicowanie wybranych aspektów jakości życia w Polsce*, „Wiadomości Statystyczne”, nr 8, GUS

SUMMARY

In recent years, priority for public statistics is to improve the methods of measurement and analysis of various aspects of sustainable socio-economic development. The high rank in terms of monitoring sustainable development is the measurement of life quality. The article presents the CSO's general concept of life quality survey. It includes the previously completed research and analysis as well as proposals for the development of this research issues for the coming years. Adopted by the CSO concept of measuring the life quality refers both to the Polish tradition of research in this area, as well as international recommendations. This concept takes into account the multifaceted nature of the category of life quality and increasing importance of subjective measures. It was considered that in the measurement of quality of life CSO will seek to take into account the widest possible range of information on all domains adopted by the European Statistical System, including the Polish specifics.

РЕЗЮМЕ

В последнее время приоритетной задачей официальной статистики является совершенствование методов измерения и анализа различных аспектов сбалансированного социально-экономического развития. Важное место в области мониторинга сбалансированного развития имеет измерение качества жизни. В статье была представлена общая концепция ЦСУ обследования качества жизни. В разработке обсуждаются выполненные до сих пор обследования и анализы, а также предложения развития в ближайшие годы этого обследовательского вопроса. Принята ЦСУ концепция измерения качества жизни обращается как к традиции польских обследований в этой области, так и к международным рекомендациям. Эта концепция принимает во внимание многоаспектный характер категории качества жизни, а также возрастающее значение субъективных мер. Было установлено, что в измерении качества жизни ЦСУ будет стараться учитывать по возможности широчайший объем информации касающихся всех домен принятых Европейской статистической системой, в отношении к польской специфике.